

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 338.439.4/5:637.1

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОКА ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА

*Свиноус І. В.¹, д.е.н., проф. кафедри обліку і оподаткування,
<https://orcid.org/0000-0002-0346-1596>*

*Радько В. І.², д.е.н., проф. кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,
<https://orcid.org/0000-0002-2840-394X>*

*Федорук Н. М.¹, к.с.-г.н., доц. кафедри харчових технологій
і технологій переробки продукції тваринництва
<https://orcid.org/0000-0002-9683-8785>*

*Штимак І. В.³, к.е.н., доц. кафедри менеджменту, фінансів, обліку та оподаткування
<https://orcid.org/0009-0005-0566-0336>*

¹Білоцерківський національний аграрний університет, Біла церква, Україна

²Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, Україна

³ТОВ «Заклад вищої освіти «Східно-європейський слов'янський університет», м.Ужгород, Україна

<https://doi.org/10.31073/foodresources2025-24-22>

Предмет. Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і прикладних основ формування економічних взаємовідносин в процесі реалізації молока переробним підприємствам. **Мета.** На основі узагальнення досліджень науковців та досвіду господарств корпоративного сектору аграрної економіки – виробників молока запропонувати практичні рекомендації по удосконаленню системи реалізації молока переробним підприємствам. **Методи.** У процесі дослідження використано методи: статистико-економічний – для опрацювання масиву статистичних та емпіричних даних; монографічний – для детального вивчення окремих елементів досліджуваного явища на прикладі конкретних об'єктів; синтезу, порівнянь, метод єдності історичного і логічного в економічних дослідженнях – для вивчення наявного досвіду агропромислової інтеграції в молокопродуктовому підкомплексі. **Результати.** Встановлено, що нині спостерігається розбалансованість взаємовідносин між виробниками і переробниками молока, що негативно відображається на ефективності їх діяльності. Вважаємо, що в умовах повоєнного відродження економіки необхідно прискорити процес створення сприятливих умов для розвитку галузі, що об'єднує виробників і переробників молока. Для цього потрібно використати державні важелі: забезпечення доступу суб'єктів молочного сектору до ресурсів програми держпідтримки шляхом здешевлення кредитів «5-7-9» – зокрема, збільшити ліміт для отримання кредиту на поповнення обігових коштів до 150 млн грн (нині ліміт – 90 млн грн), а також можливість отримати кредити для фінансування капітальних інвестицій у будівництво/реконструкцію/розширення молочних ферм. Необхідно відзначити, що в нинішній складний для всіх учасників товароруку молока час спостерігається порушення взаємодії, особливо між переробниками та торгівлею. Так, підприємства оптової і роздрібної торгівлі, продовжуючи практику неплатежів, створюють серйозну проблему зводить до ланцюгової реакції, що негативно відобразиться на розвитку молокопродуктового підкомплексу в цілому. Дана обставина вимагає прийняття проекту Закону України «Про торгівлю», який би на нашу думку вирішив вищезазначену нагальну проблему. **Сфера застосування результатів** дослідження. Запропоновані рекомендації доцільно використати при розробці галузевої програми розвитку молочного скотарства України та формуванні територіальних кластерів з виробництва та переробки молока.

Ключові слова: реалізація, молоко, сільськогосподарське підприємство, переробне підприємство, економічні відносини, якість

ORGANIZATIONAL APPROACHES TO THE FORMATION OF THE MILK SALES SYSTEM AS A FACTOR IN INCREASING ITS PRODUCTION EFFICIENCY

*Ivan Svytnous¹, D-r. of Sc., Economics, Professor of Department of Accounting and Taxation,
<https://orcid.org/0000-0002-0346-1596>*

Vitaliy Radko², Professor, Department of Entrepreneurship Organization and Exchange Activity,

<https://orcid.org/0000-0002-2840-394X>

Nataliia Fedoruk¹, PhD, Agricultural, Associate Professor Department of Food Technologies and Technologies for Processing Livestock Products.

<https://orcid.org/0000-0002-9683-8785>

Igor Shtymak³, PhD, Economics, Associate Professor of the Department of Management, Finance, Accounting and Taxation,

<https://orcid.org/0009-0005-0566-0336>

¹Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine

²National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

³East-European Slavic University, Uzhhorod, Ukraine

Subject. The subject of the study is a set of theoretical, methodical and applied foundations of the formation of economic relationships in the process of selling milk to processing enterprises. Purpose. On the basis of the generalization of the research of scientists and the experience of farms of the corporate sector of the agrarian economy – milk producers, offer practical recommendations for improving the system of selling milk to processing enterprises. **Methods.** In the research process, the following methods were used: statistical and economic – to process a set of statistical and empirical data; monographic – for a detailed study of individual elements of the studied phenomenon using the example of specific objects; synthesis, comparisons, the method of the unity of historical and logical in economic research – to study the existing experience of agro-industrial integration in the dairy sub-complex. **Results.** It has been established that there is currently an imbalance in the relationship between milk producers and processors, which negatively affects the efficiency of their activities. We believe that in the conditions of the post-war revival of the economy, it is necessary to speed up the process of creating favorable conditions for the development of the industry, which unites producers and processors of milk. For this, it is necessary to use state levers: ensuring the access of dairy sector subjects to the resources of the state support program by reducing the price of «5-7-9» loans – in particular, increasing the limit for obtaining a loan to replenish working capital to UAH 150 million (currently the limit is 90 million UAH), as well as the opportunity to obtain loans to finance capital investments in the construction/reconstruction/expansion of dairy farms. It should be noted that in the current difficult time for all participants in the milk trade, there is a violation of interaction, especially between processors and trade. Thus, wholesale and retail trade enterprises, continuing the practice of non-payment, create a serious problem that leads to a chain reaction, which will negatively affect the development of the dairy sub-complex as a whole. This circumstance requires the adoption of the draft Law of Ukraine «On Trade», which, in our opinion, would solve the above-mentioned urgent problem. **Scope of results.** The proposed recommendations should be used in the development of the sectoral program for the development of dairy cattle breeding in Ukraine and the formation of territorial clusters for the production and processing of milk.

Key words: implementation, milk, agricultural enterprise, processing enterprise, economic relations, quality

Постановка проблеми. Розвиток молочного скотарства полягає не лише у збільшенні обсягів виробництва продукції, й покращенні вартісних показників – собівартості, прибутку, рентабельності. Очевидно, що значною мірою рентабельність сільсько-господарських підприємств залежить від політики ціноутворення на молоко.

Збитковість молока у сільськогосподарських підприємствах пов'язана із високою собівартістю його виробництва. Однак при цьому відчувається нестача молока вищого сорту внаслідок незадовільних мікробіологічних показників, порушень оптимальних співвідношень жиру і білка, низької густини. Причина криється в нестачі кормів високої якості, їх незбалансованості (значний вміст грубих кормів, низький – концентратів, преміксів), порушенні гігієнічних вимог при доїнні, недотриманні технологічних параметрів при зберіганні та транспортуванні молока. Нестача або відсутність холодильного обладнання на фермах призводить до швидкого підвищення кислотності молока. Внаслідок його низької якості більшість молокопереробних підприємств досліджуваної області виробляють молочну продукцію із терміном зберігання, що не перевищує 3-х днів і реалізують її на внутрішньообласному ринку.

За умови сезонності виробництва молока, підприємства молочної промисловості відчувають негативний вплив нерівномірного надходження молока на переробку впродовж весняно-літнього та осінньо-зимового періодів року. З огляду на це постає потреба вимушеної переробки надлишків молока у сезон його масового надходження, який збігається з мінімальним рівнем споживання молочної продукції і дефіцитом

сировини в осінньо-зимовий період. Переробні підприємства потрапляють у складну ситуацію, у літній період вони виробляють великий обсяг вершкового масла.

Теоретичні та методичні основи вдосконалення економічних взаємовідносин між підприємствами аграрної сфери економіки і, зокрема, виробників молока з підприємствами переробки, шляхів раціоналізації системи закупівель, фінансових відносин між партнерами в умовах кооперативної форми їх співпраці ґрунтовно розглянуті в наукових працях В. В. Липчука, Ю. Я. Лузана, О. В. Мазуренко, П. М. Макаренка, М. Й. Маліка, П. Т. Саблука, О. М. Шпичака, Г. В. Черевка, І. Б. Яціва та інших учених.

Проте в умовах трансформації економічних відносин, які викликані в першу чергу військовою агресією РФ проти України існуючі проблеми залишаються малодослідженими і вимагають подальшого поглибленого вивчення, з метою пошуку шляхів оптимального їх вирішення.

Мета статті. На основі узагальнення досліджень науковців та досвіду господарств корпоративного сектору аграрної економіки – виробників молока запропонувати практичні рекомендації по удосконаленню системи реалізації молока переробним підприємствам.

Матеріали та методи. У процесі дослідження використано методи: статистико-економічний – для опрацювання масиву статистичних та емпіричних даних; монографічний – для детального вивчення окремих елементів досліджуваного явища на прикладі конкретних об'єктів; синтезу, порівнянь, метод єдності історичного і логічного в економічних дослідженнях – для вивчення наявного досвіду агропромислової інтеграції в молокопродуктовому підкомплексі.

Результати та обговорення. Диспропорція між обсягами надходження молока і потужністю молокопереробних підприємств негативно впливає на ефективність функціонування останніх. За деякими видами продукції рівень використання виробничих потужностей становить від 25,0% до 35,0%. Переважна більшість молока (близько 70,0%) переробляється на підприємствах потужністю понад 100 т на добу. На малих підприємствах потужністю до 10 т/добу задіюється лише 1 т молока, яке надійшло на переробку [1].

Військова агресія негативно позначилася на діяльності молокопереробних підприємств, що призвело як до скорочення кількості діючих суб'єктів підприємницької діяльності, так і зниження обсягів виробництва молочної продукції.

За даними Державної служби статистики України, станом на 1 листопада 2022 року функціонувало 328 молокопереробних підприємств, що на 88 одиниць менше проти з 2021-го, і на 121 одиниць порівняно з 2010 роком. Більшість суб'єктів підприємницької діяльності у сфері переробки молока, що припинили свою діяльність, мали статут малого та мікропідприємства.

Незважаючи на війну, молокопереробна галузь України зберегла потужності, щоб виробляти достатню кількість молочних продуктів для внутрішнього ринку, для українського споживача. Хоча загалом в країні порівняно з 2021 роком надходження сировини на переробку скоротилося, водночас звузився і споживчий ринок (табл.1). Тому для забезпечення внутрішнього ринку сировини достатньо.

За даними Державної служби статистики України з 2019-го по 2023 рік надходження молока на переробні підприємства зменшилося на 23,2%. У 2023-му порівняно з 2022 роком обсяги закупівлі молока на переробні підприємства зросли на 8,2% (від 2875,4 тис. т до 2657,4 тис. т).

На нашу думку основним чинником скорочення надходження молока на переробку є зменшення його виробництва. Як свідчать дані Державної служби статистики України виробництво молока в господарствах усіх категорій становило 7267,1 тис. т., що на 7%

менше ніж в 2022 році, в тому числі сільськогосподарських підприємствах – 2807,4, що на (+1,4%), господарствах населення – 4459,7 тис.т. (-11,5%) (рис. 1).

Таблиця 1

Динаміка закупівлі молокосировини переробними підприємствами

Показник	Рік					2022 р., %, до	
	2019	2020	2021	2022	2023	2019 р.	2022 р.
Надійшло, всього	3800,0	3511,8	3197,8	2767,5	2918,4	76,8	105,5
Куплено, всього, тис. т	3461,5	3289,1	3031,9	2657,4	2875,4	83,1	108,2
У т.ч. сільськогосподарські підприємства	2610,4	2556	2477,9	2304,5	2559,7	98,1	111,1
Від усього, %	75,4	77,7	81,7	86,7	89,1	13,7 в.п.	2,4 в.п.
Господарства населення	851,1	733,1	554	352,9	315,7	37,1	89,5
Від усього, %	24,6	22,3	18,3	13,3	10,9	-13,7 в.п.	-2,4 в.п.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

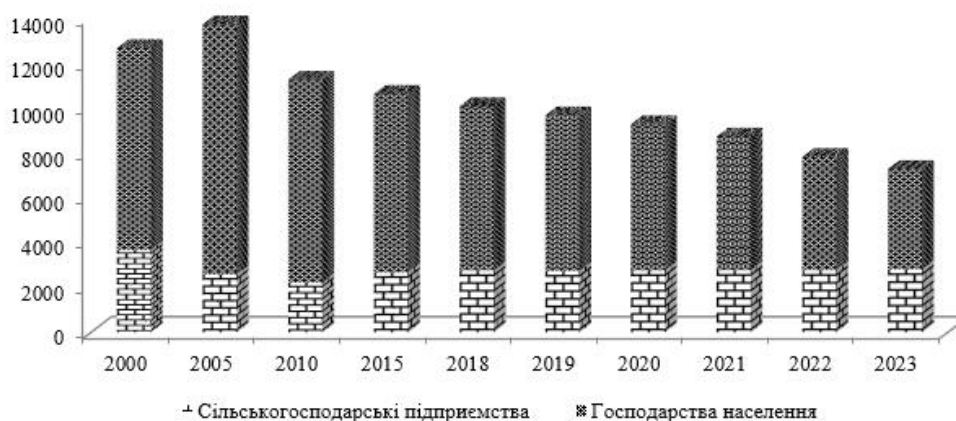

Рис. 1. Динаміка виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення, тис.т.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

При цьому, частка молока від населення у загальному обсязі виробництва становить 62%. Й очевидно, що падіння обсягів виробництва молока господарствами населення не компенсуються зростанням обсягів виробництва у сільськогосподарських підприємствах.

Основними чинниками такого становища є: скорочення поголів'я корів та їх продуктивності, зокрема в господарствах населення. Станом на 1 січня 2024 року поголів'я дійних корів складає в господарствах усіх категоріях 1,28 млн, з яких 890 тис. знаходяться у населення і 390 тис. у сільськогосподарських підприємствах, що є одним із найнижчих значень за весь період незалежності України.

Скорочення поголів'я ВРХ є проблемою для молочного скотарства України зокрема й через відсутність ефективної програми стимулювання розвитку галузі. Війна лише загострила ситуацію [2]. У прифронтових регіонах частину худоби втрачено через загибель і поранення від обстрілів, або ж через згортання виробництва. Ще частина худоби залишилась на окупованих територіях і не підлягає обліку.

Забруднення пасовищ мінами та снарядами, скорочення придатних для роботи сільськогосподарських земель через бойові дії не сприяють швидкому відновленню пошкоджених виробничих майданчиків. Фермери не ризикують вкладати гроші у збільшення поголів'я корів в умовах воєнного часу.

Упродовж досліджуваного періоду обсяги надходження молока та молочних продуктів на переробні підприємства від господарств корпоративного сектору аграрної економіки перевищують надходження від господарств населення. Так, у 2023 році від

сільгосппідприємств на переробні підприємства надійшло 2559,7 тис. т молока (89,1%), від господарств населення 315,7 тис. т (10,9%). Це досить позитивний фактор у забезпеченні переробних підприємств якісною молочною сировиною, а населення держави якісними молокопродуктами. Така тенденція дасть можливість збільшити експортний потенціал молокопродукції, яка відповідає вимогам ЄС [3]. Вважаємо, що загальне скорочення виробництва молока-сировини в Україні відбувається переважно за рахунок падіння обсягів надоїв у господарствах населення, які найбільше постраждали від наслідків повномасштабного вторгнення росії.

Незважаючи на кризовий стан у молочному скотарстві, що викликаний об'єктивними чинниками, передусім військовою агресією, спостерігається процес концентрації виробництва молока в корпоративному секторі аграрної економіки, що характеризується посиленням спеціалізації та впровадження інноваційних технологій в технологічний процес (табл. 2).

Таблиця 2

**Групування сільськогосподарських підприємств за рівнем концентрації корів
станом на 1 січня 2024, голів**

Показник	Рік					2024 р., %, до	
	2020	2021	2022	2023	2024	2020 р.	2023 р.
Підприємства	1894	1791	1686	1440	1309	69,1	90,9
Із них мали, голів:							
до 50	625	594	536	403	347	55,5	86,1
50–99	228	211	203	209	179	78,5	85,6
100–499	801	742	716	614	582	72,7	94,8
500–999	175	175	150	140	128	73,1	91,4
понад 1000	65	69	81	74	73	112,3	98,6

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

Варто зауважити, що упродовж досліджуваного періоду відзначається суттєве скорочення кількості суб'єктів підприємницької діяльності у сфері аграрного бізнесу – виробників молока за досліджуваний період (585 од.). Очевидно, що тренд на зменшення кількості сільгосппідприємств, які утримують корів, триватиме й надалі.

Також у досліджуваний період відбулося поступове зниження кількості сільськогосподарських підприємств незалежно від концентрації поголів'я корів. Виключенням стали господарства корпоративного сектору аграрної економіки, які утримують понад 1000 голів корів.

Крім цього в 2024 році проти 2023-го спостерігалось незначне скорочення кількості виробників молока корпоративного сектору аграрної економіки.

Вважаємо, що в перспективі основним постачальником молока на внутрішній ринок стануть висококонцентровані сільськогосподарські підприємства, які зможуть забезпечити високу якість молокосировини та одночасно високий рівень економічної ефективності виробництва.

Водночас потужності лише великих та середніх молокопереробних підприємств дозволяють переробляти не менше 5 млн тонн сировини на рік. Тобто останні роки рівень їхньої завантаженості не перевищував і 60%.

Це, своєю чергою, передбачає негативні наслідки для підприємств переробки. Зокрема, зростає собівартість виробництва молочних продуктів (через недозавантаженість обладнання), зменшується кількість персоналу, а з нею рівень зайнятості регіону та обсяги податкових надходжень [4].

Незважаючи на те, що виробництво молока переважно зосереджено в господарствах населення, на сьогодні на ринку відбуваються трансформації у бік промислового виробництва. Такі зміни безпосередньо пов'язані з необхідністю підвищення якості молока, оскільки переробні підприємства надають перевагу якіснішій сировині для виготовлення молочної продукції.

У практичній діяльності сільськогосподарським підприємствам вдалося адаптуватися до роботи в умовах воєнного часу та наростити виробництво сирого молока на підконтрольних Україні територіях. Водночас якість поставленої на переробку сировини сільськогосподарськими підприємствами попри всі виклики війни поліпшується. Варто зауважити, що на переробку спрямовується переважно молоко екстра та вищого гатунків, яке виробляють самі підприємства (рис. 2). В Україні відбувається поступовий перехід харчової переробки молока виключно у сировину цього сорту.

Водночас якість поставленої на переробку сировини сільськогосподарськими підприємствами попри всі виклики війни (проблеми з електропостачанням, наявністю ветпрепаратів та дезінфікувальних засобів у прифронтових зонах) покращується.

У 2023 році від господарств корпоративного сектору аграрної економіки – виробників молока на переробні підприємства надійшло на 27,3% більше молока екстра гатунку, ніж роком раніше. Частка такої сировини у загальній структурі переробки зросла до 54,5%. На молоко-сировину вищого гатунку у структурі припадає 27,5%. Водночас частка молока першого гатунку скоротилася до 17,1%, що на 2,4 в.п. % менше, ніж у 2022 році.

Обсяги молочної сировини другого гатунку у загальній структурі й надалі скорочуються: у 2023 році відзначено зменшення на 0,1 в.п. порівняно з попереднім роком – до 0,9%.

Разом із тим упродовж досліджуваного періоду господарства населення реалізують на переробні підприємства молоко першого і другого гатунків (рис. 3.).

Таким чином, проблема якості молока, яке виробляється населенням, на сьогодні найбільш актуальна і потребує ефективної політики держави.

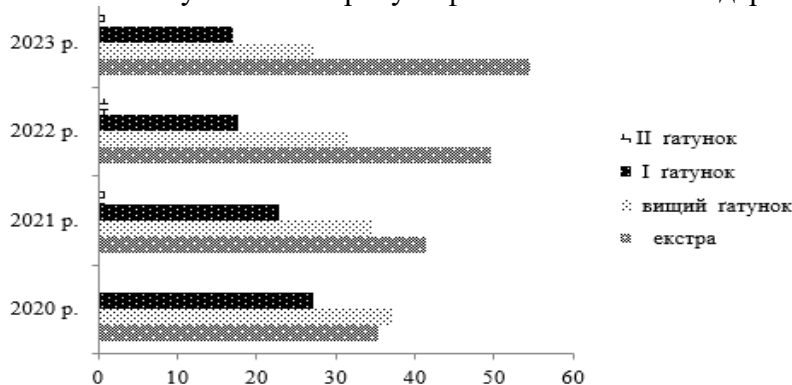

Рис. 2. Динаміка структури гатунковості молока, що надходить на переробку від сільськогосподарських підприємств, %

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

До 1 січня 2020 року сільськогосподарські товаровиробники, які виробляли молоко другого гатунку, могли реалізовувати сировину на переробку. Суб'єктам господарювання у сфері аграрного бізнесу та сільськогосподарським кооперативам відводилося два роки, аби підвищити гатунковість молока. Після 1 січня 2020 року молоко другого гатунку від операторів ринку приймається виключно для технічної переробки: на корм тваринам, казеїн, лактозу.

Наказом Мінагрополітики № 118 від 12.03.2019 «Про затвердження Вимог до безпечності та якості молока і молочних продуктів» визначено, що з 1 січня 2023 року до всіх операторів ринку молока застосовуються вимоги до безпечності та якості молока-сировини з урахуванням таких допустимих рівнів критеріїв: кількість мікроорганізмів не більше ніж 300 тис. КУО/мл; кількість соматичних клітин не більше ніж 400 тис./мл.

Встановленим вимогам відповідає молоко-сировина вищого та екстра гатунків. Натомість молоко, вироблене господарствами населення, максимально може відповідати вимогам першого гатунку. Відповідно, з 1 січня 2023 року таке молоко офіційно було б неможливо використовувати в процесах промислової переробки молока-сировини та виробництва молочної продукції для харчових цілей.

Очевидно, що господарства населення не зможуть забезпечити виконання вимог Наказу № 118, тому, з 1 січня 2023 року молокопереробні підприємства мали б відмовитися від молока-сировини, виробленої господарствами населення.

За відмови від використання в технологічному процесі молока-сировини, виробленої господарствами населення, сформувався б дефіцит останньої, наслідком чого стало б підвищення рівня її ціни та, у свою чергу, молокопродуктів [5].

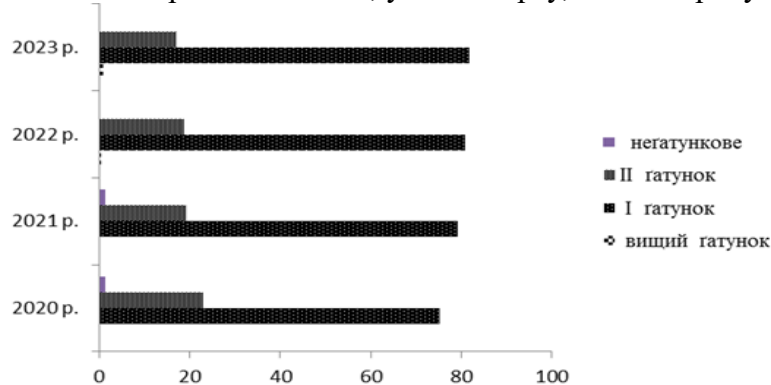

Рис. 3. Динаміка структури гатунковості молока, що надходить на переробку від господарств населення, %

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Відповідно до Наказу Мінагрополітики від 01 листопада 2022 р. «Про внесення змін до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12 березня 2019 року № 118», передбачено, що обов'язковість застосування вимог до безпечності молока з урахуванням таких допустимих рівнів критеріїв: кількість мікроорганізмів не більше ніж 300 тис. КУО/мл; кількість соматичних клітин не більше ніж 400 тис./мл, відтерміновується на період завершення одного року після закінчення воєнного стану в Україні, тобто орієнтовно на півтора року.

Отже, звідси, військовий стан, який запроваджено в Україні негативно позначився на процесі заготівлі молока в господарствах населення. Така ситуація спричинила скорочення чисельності молокозаготівельних пунктів. Так, у 2023 році їх нараховувалося 1188 од., що на 25,1% більше порівняно з 2022 роком.

Крім цього, серед причин подібних змін слід вказати і скорочення кількості корів в особистих селянських господарствах, тривалість комендантської години, що негативно впливає на режим роботи заготівельників, а також призупинення діяльності молокопереробних підприємств.

Вважаємо, що організація укомплектованих необхідним обладнанням молокоприймальних пунктів дасть змогу вирішити цілу низку соціальних питань на селі. Разом із тим це матиме позитивний результат тільки за тісної співпраці об'єднаних територіальних громад (ОТГ), сільських рад та молокопереробних підприємств.

За даними Державної служби статистики України, у останні п'ять років (2019–2023 рр.) рівень промислової переробки молока в Україні був нижчим 40%, зокрема у 2022 р. склав лише 36%, що стало найнижчим значення цього показника за всю історію незалежної України (рис. 6).

Натомість, за даними Eurostat, у середньому по країнах ЄС відповідний показник сягає 97%. Такі країни як Німеччина, Франція, Нідерланди, Ірландія, Данія, Бельгія, Італія, Іспанія характеризуються майже 100%-вим рівнем надходження молока на промислову переробку. Це означає, що етап промислової переробки є обов'язковим при формуванні ланцюга постачання молочної продукції до споживача у цих країнах.

Дещо нижчим рівнем цього показника характеризуються Литва, Польща, Австрія, Угорщина, проте у них він все рівно перевищує 80%, а у Польщі в останні роки наближається до 85%, у Литві – до 90%. Низька частка промислової переробки молока в Україні зумовлена специфікою структури його виробництва, а саме високою часткою господарств населення, яких не можна класифікувати як повноцінних операторів ринку [6].

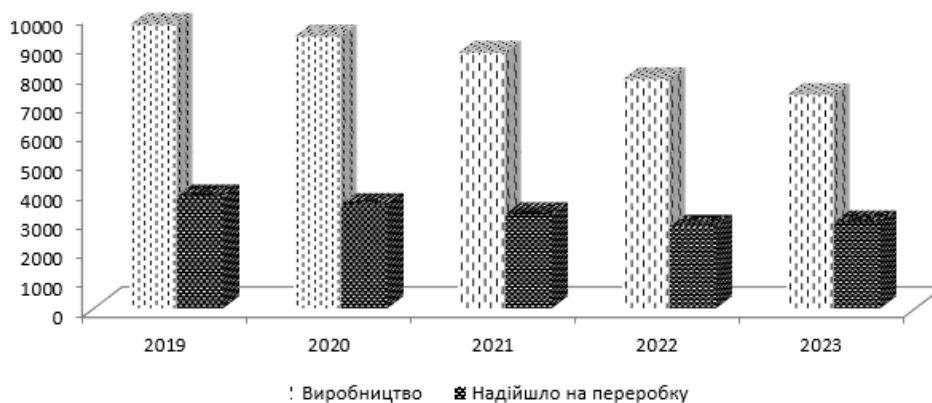

Рис. 4. Виробництво та надходження на переробку молока від господарств усіх категорій, тис.т. Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

З огляду на це, наразі важливим питанням розвитку молочної галузі України є збільшення обсягів офіційної переробки молоко-сировини, тобто декларування усіма операторами відповідного ринку кількості переробленого молока перед органами державного контролю та державної статистики [7].

Саме тому, вважаємо, потрібні ефективні програми лояльності молокопереробних підприємств, які б заохочували населення здавати свою сировину на офіційну переробку, які повинні включати наступні складові: фінансові гарантії щодо виконання договірних умов щодо оплати за здане молоко; справедливе встановлення закупівельних цін з урахуванням якісних показників молока; зустрічна продаж молочних продуктів по цінах виробників; соціальна відповідальність менеджменту молокопереробного підприємства за розвиток сільської громади, населення якої є постачальниками молока.

В США та ЄС більшість молокопереробних підприємств об'єднані зі своїми постачальниками сировини в кооперативи. В Україні бізнес виробництва молока і бізнес переробки існують незалежно один від одного [8].

Висновки. Вважаємо, що в умовах повоєнного відродження економіки необхідно прискорити процес створення сприятливих умов для розвитку галузі, що об'єднує виробників і переробників молока. Для цього потрібно використати державні важелі, що передбачають:

- створення сімейних молочних ферм, пільгове кредитування, інвестиції на збільшення поголів'я, компенсація на відкриття нових потужностей та нового обладнання тощо;

- забезпечення доступ суб'єктів молочного сектору до ресурсів програми держпідтримки шляхом здешевлення кредитів «5–7–9» – зокрема, збільшити ліміт для отримання кредиту на поповнення обігових коштів до 150 млн грн (нині ліміт – 90 млн грн), а також можливість отримати кредити для фінансування капітальних інвестицій у будівництво/реконструкцію/розширення молочних ферм;

- відродження племінного молочного скотарства, що вимагає розробки Державної програми програму селекції у тваринництві до 2035 року та забезпечення її фінансування в повному обсязі;

- стимулювання постачання сировини на офіційну молоко-переробку – для зниження обсягів переробки молока за «тіньовими» схемами, зростання безпечності молокопродуктів, рівня зайнятості та податкових надходжень до бюджетів різних рівнів.

Необхідно відзначити, що в нинішній складний для всіх учасників товароруку молока час спостерігається порушення взаємодії, особливо між переробниками та торгівлею. Так, підприємства оптової і роздрібної торгівлі, продовжуючи практику неплатежів, створюють серйозну проблеми зводить до ланцюгової реакції, що негативно відобразиться на розвитку молокопродуктового підкомплексу в цілому. Дана обставина

вимагає прийняття проекту Закону України «Про торгівлю», який би на нашу думку вирішив вищезазначену нагальну проблему.

Бібліографія

1. Ємцев В. І., Слободянюк Н. М. Відродження ресурсного потенціалу скотарства як фактор розвитку конкурентоспроможності підприємств молокопродуктового підкомплексу АПК України. *Animal science and food technology*. 2021. Т. 12, №3. С. 36–49.
2. Крюкова І. О. Система економічних взаємовідносин між учасниками ринку молока та молокопродуктів України. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5, №3. С. 8–16.
3. Заїнчковський А. О., Кривун М. В. Ефективність господарського механізму взаємодії учасників молочного ринку та функціонування молокопереробних підприємств. *Економіка АПК*. 2021. № 10. С. 30–42.
4. Шиян Д. В., Чумак Г. М. Рівень розвитку молочного скотарства як фактор формування молокопродуктового підкомплексу в регіонах. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2019. № 1. С. 82–90.
5. Козак О. А., Козак М. І. Молокопродуктовий підкомплекс у реалізації цілей сталого розвитку. *Економіка АПК*. 2021. №8. С. 40–57.
6. Юрченко Н. С. Стратегічні орієнтири підприємств молокопродуктового підкомплексу. *Молодий вчений*. 2021. №1 (2). С. 220–231.
7. Паска І. М., Гринчук І. Ю., Артимонова І. В. Організаційно-економічні відносини в ланцюзі поставок молока та молокопродукції. *Економіка та управління АПК*. 2020. № 2. С. 73–82.
8. Ткачук С. П. Удосконалення економічних взаємовідносин підприємств молокопродуктового підкомплексу АПК. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2013. № 3. С. 110–117

References

1. Yemtshev, V., Clobodyaniuk, N. (2021). Vidrozhennia resursnoho potentsialu skotarstva yak faktor rozvytku konkurentospromozhnosti pidpriemstv molokoproduktovoho pidkompleksu APK Ukrainy [Revival of the resource potential of cattle breeding as a factor in the development of competitiveness of enterprises of the dairy sub-complex of the agricultural sector of Ukraine] *Animal science and food technology*. Т. 12, № 3. P. 36–49.
2. Kryukova, I. (2020). Systema ekonomichnykh vzaiemovidnosyn mizh uchasnykamy rynku moloka ta molokoproduktiv Ukrainy [System of economic relations between participants of the milk and milk products market of Ukraine] Т. 5, №3. P. 8–16.
3. Zainchkovsky, A., Kryvun, M. (2021). Efektyvnist hospodarskoho mekhanizmu vzaiemodii uchasnykiv molochnoho rynku ta funktsionuvannia molokopererobnykh pidpriemstv. [The effectiveness of the economic mechanism of interaction of milk market participants and the functioning of milk processing enterprises] *Ekonomika APK*. [Economy of agricultural industry]. №10. P. 30–42.
4. Shiyany, D., Chumak, H. (2019). Riven rozvytku molochnoho skotarstva yak faktor formuvannia molokoproduktovoho pidkompleksu v rehionakh [The level of development of dairy farming as a factor in the formation of the dairy subcomplex in the regions.] №1. P. 82–90.
5. Kozak, O., Kozak, M. (2021). Molokoproduktovy pidkompleks u realizatsii tsilei staloho rozvytku [The dairy sub-complex in the implementation of sustainable development goals]. *Ekonomika APK* [Economy of agricultural industry] № 8. P. 40–57.
6. Yurchenko, N. (2021). Stratehichni oriientyry pidpriemstv molokoproduktovoho pidkompleksu [Strategic orientations of enterprises of the dairy sub-complex]. *Molodyi vchenyi* [A young scientist]. №1 (2). P. 220–231.
7. Paska, I., Grynchuk, Yu., Artimonova, I. (2020). Orhanizatsiino-ekonomichni vidnosyny v lantsiuzi postavok moloka ta molokoproduktiv [Organizational and economic relations in the supply chain of milk and milk products]. *Ekonomika ta upravlinnia APK* [Economy and management of agriculture] №2. P. 73–82.
8. Tkachuk, S. (2013). Udoskonalennia ekonomichnykh vzaiemovidnosyn pidpriemstv molokoproduktovoho pidkompleksu APK [Improving the economic relations of enterprises of the dairy sub-complex of the agro-industrial complex] .*Visnyk KhNAU. Seriiia : Ekonomichni nauky* [KHNAU Bulletin. Series: Economic sciences.] № 3. P. 110–117.